

فصلنامه دانش انتظامی سمنان ، دوره پانزدهم ، شماره پنجاه و هفتم ، پاییز ۱۴۰۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۸/۱۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۹/۰۵

صفحات: ۲۹-۴۷

تحلیل ساختار گفتمان حکمرانی مطلوب و نقش آن در شکل گیری تمدن نوین اسلامی

نویسندگان:

محسن جمشیدی^۱*

چکیده

تحلیل ساختار و فرایند انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب (خوب) اسلامی به آینده پژوهان این امکان را می دهد که گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی و شکل گیری تمدن نوین اسلامی- ایرانی را در جهت و هم سویی هم تحلیل و واکاوی نموده و نقش و انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب را در شکل گیری تمدن نوین اسلامی ایرانی مشاهده و واکاوی نمایند. به نظر می رسد انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی با هدف برپایی عدل و تحقق جامعه ای متعالی (اسلامی)، به شکل گیری تمدن نوین اسلامی- ایرانی کمک نموده و در مسیر نهایی حکومت متعالی اسلامی (حکومت - جامعه مهدوی) گام بردارد. پژوهش فوق از نوع آینده پژوهی با روش کیفی- تفسیری و با رویکرد توصیفی- تحلیلی و به شیوه ی گفتمان تحلیل شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که ، گام موثر در راه رسیدن به حکومت مطلوب و متعالی اسلامی و تحقق تمدن نوین اسلامی - ایرانی ، الگو سازی و قرار گرفتن در دایره محفوظ دین الهی و عمل بر اساس نقشه راه بیان و بنان و سیره معصومین (ع) برای تحقق حکومت - جامعه ی متعالی اسلامی (جامعه - حکومت مهدوی) است. هدف از پژوهش فوق بررسی انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی برای شکل گیری تمدن نوین اسلامی- ایرانی در آینده خواهد بود.

کلید واژه ها : آینده پژوهی ، تمدن نوین اسلامی - ایرانی ، حکمرانی مطلوب ، حکومت متعالی اسلامی ، حکومت - جامعه مهدوی.

---

۱ : پژوهشگر سیاسی و دانش اموخته ی دکتری تخصصی علوم سیاسی (گرایش مسائل ایران) ، واحد کرمانشاه ، دانشگاه آزاد اسلامی ، کرمانشاه، ایران. (نویسنده مسئول) ORCID: 0000-0001-8694-0324 . mosenmd16@yahoo.com

۱. مقدمه

رویکرد و اندیشه‌ی حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب ، تسلط بر محیط و کاهش عدم اطمینان ، بنیان شکل‌گیری علوم ، تلاش انسانها جوامع و نظام های سیاسی در طول تاریخ بوده است. همانطور که فرد ریگز^۱ دانشمند مشهور توسعه بیان داشته است: چشم انداز وضعیت مطلوب در نگاه انسانها و نظام های سیاسی بسیار متنوع و گسترده است. اهداف توسعه چندگانه اند، این اهداف نه تنها با ارتقاء سطح تولید و مصرف سرو کار دارد ، بلکه دغدغه آزادی ، عدالت ، امنیت و یکپارچگی انسانها را نیز دارد (جاسبی و نفری ، ۱۳۸۸ : ۸۶). دولتها برای پاسخگویی به نیازهای کنونی شهروندان، نیازمند الگوی جدیدی است که بتوان از همه ظرفیت های جامعه برای تقویت پاسخگویی و شفافیت، مشارکت و قانونمندی استفاده نماید. این الگوی نوین همان گفتمان حکمرانی مطلوب (خوب) می باشد. از این رو توجه در مدل یاد شده، کمک شایانی به یافتن ترکیب جدیدی از همکاری سه بخشی دولتی، نهادهای مدنی و بخشی خصوصی در ارائه خدمات عمومی بهتر خواهد نمود. انقلاب اسلامی ایران در قواره یک انقلاب فراگیر ملی و بین المللی و به تعبیر فوکو "انقلاب همه مردم" در درجه اول مرهون اندیشه و تفکر انقلابی رهبرکبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) و سایر همفکران ایشان از جمله شهید مطهری، شهید بهشتی، آیت اله طالقانی، شهید مفتاح، مرحوم هاشمی رفسنجانی، سید علی خامنه ای و سایر اندیشمندانی بود که بر اساس جهانبینی و انسان شناسی اسلامی چارچوب شناختی- هنجاری خاص یک انقلاب مردم پایه را با تاکید بر همراهی مردم با تحول اسلام گرایانه (حکمرانی اسلامی) در ایران مدیریت کردند. لذا با ایجاد تحول روحی و فکری در مردم ایران و سرزمین ایران یک تحول فراگیر به نام انقلاب اسلامی را با مختصات خاص خود برپا نمودند (شرفی و عبدالملکی ، ۱۴۰۰ : ۲). انقلاب اسلامی ایران پارادایمی مستقل برای فهم مسائل فرهنگی- اجتماعی فراهم ساخته که متأثر از این گفتمان هویت ساز، سازه های شناختی- فرهنگی- اجتماعی قابل تعریف و باز تعریف می باشد. این خصلت ناشی از خاصیت نهادسازی این شجره طیبه است آنچنانکه در کلام رهبر معظم انقلاب، با مفهوم تمدن سازی عجین شده است (هاشمی ، ۱۴۰۰ : ۵).

۲. بیان مسئله

از بدو تأسیس نظام اسلامی در مدینه النبی(ص) مسئله شیوه حکمرانی و نحوه پیاده سازی احکام الهی در حیات اجتماعی و فردی یکی از کانونی ترین مسائل جامعه اسلامی تلقی شده و

در طول تاریخ نیز به عنوان یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های اندیشمندان مسلمان مطرح بوده است. جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک نظام سیاسی برخاسته از تعالیم دین مبین اسلام و نیز متعلق به سنت جریان عقل‌گرای اجتهادی-اسلامی که بر تلازم عقل و نقل و یا علم و دین در تنظیم روابط فردی و اجتماعی تأکید دارد، می‌بایست ظرفیت درونی خود برای ارائه یک الگو از حکمرانی مطلوب را به منصفه ظهور برساند. چنانچه هم‌ناظر به نقاط قوت الگوهای رایج و آزموده جهانی باشد و هم‌ناظر بر هنجارهای دینی و تمدنی خود. رشد و تعالی کشورها در عرصه‌های مختلف داخلی و خارجی حاکی از رفتارهای دولت مردان در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و اجتماعی است که تداعی‌کننده اقتدار و قدرت ملی کشورهاست. فلذا ساز و کاری که بتواند توانایی‌ها و ایده‌های بخش دولتی، خصوصی و جامعه مدنی را هم‌افزایی کند و در تعیین هدف، تصمیم‌سازی و اجرای برنامه‌ها در سطح محلی، ملی و بین‌المللی مشارکت فعال داشته باشد، نوعی حکمرانی مطلوب است.

۱.۲. سوال پژوهش

انگاره‌های گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی چه نقشی در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی در آینده خواهد داشت؟

۲.۲. فرضیه

به نظر می‌رسد انگاره‌های گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی با هدف برپایی عدل و تحقق جامعه‌ای متعالی (اسلامی)، به شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی- ایرانی کمک نموده و در مسیر نهایی حکومت متعالی اسلامی (حکومت - جامعه مهدوی) گام بردارد.

۲.۳. روش پژوهش

پژوهش فوق از نوع آینده‌پژوهی با روش کیفی- تفسیری و با رویکرد توصیفی- تحلیلی و به شیوه‌ی گفتمان تحلیل شده است. در همین راستا به تحلیل کیفی محتوای مطالعات اولیه پرداخته شده و یافته‌ها و مطالعات دیگر را تحلیل و جمع‌بندی نموده است، تا دانش موجود را ارتقا و دیدگاه جامع و گسترده‌ای را نسبت به موضوع پژوهش فراهم آورد. گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای شامل کتابها، مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها، و ابزار آن فیش برداری و استفاده از رایانه جهت ثبت و تدوین می‌باشد.

۲. ۴. اهمیت و ضرورت پژوهش

بررسی و تحلیل ساختار و فرایند انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب (خوب) اسلامی و نقش و جایگاه آن در شکل گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی با رویکرد آینده پژوهی به آینده پژوهان و نظریه پردازان این امکان را می دهد که دو موضوع قابل بحث و مهم یعنی گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی و شکل گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی را در جهت و هم سویی هم تحلیل و واکاوی نموده و نقش و انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب را در شکل گیری تمدن نوین اسلامی ایرانی مشاهده و واکاوی نمایند. تحلیل و بررسی پرداختن به این موضوع هم از آن جهت که موجب شناخت و آشنایی با دامنه مفهومی و ادبیات تمدن سازی در تجربه انقلاب اسلامی می شود، بسیار حائز اهمیت است، هم از این نظر که مولفه های اساسی و اولویت چیدمان آنها را در تمدن سازی از نگاه دیدبان تمدن نوین اسلامی در مرحله انضمامی شدن مفاهیم تمدنی بازگو میکند، بسیار ضرورت دارد.

۳. ادبیات پژوهش

درارتباط با موضوع مورد نظرنگارنده ، بررسی و تحلیل ساختار و فرایند انگاره های گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی و نقش و جایگاه آن در شکل گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی با رویکرد آینده پژوهی به صورت مستقیم منبعی یافت نشد. درادامه مطب چنداثررا که با عنوان موضوع سنخیت بیشتری دارند به صورت اختصار بررسی می نماییم :

جدول ۱- پیشینه پژوهش

نویسندگان - روش پژوهش	اهداف پژوهش	مهمترین یافته های پژوهش
علی مرشدی زاد (۱۳۹۶) - روش پژوهش قیاسی - استقرایی.	ابتدائاً میزان سازگاری این ایده (حکمرانی خوب) با شیوه حکمرانی موجود در نظام جمهوری اسلامی و اندیشه ولایت فقیه بررسی شود و سپس کمکها و ارزشهای تکمیل کننده این ایده در انسجام بخشیدن به نظریه ولایت فقیه و تحقق تمدن نوین اسلامی لحاظ گردد.	یافته های پژوهش نشان می دهد که ، مفاهیم و اجزای مندرج در نظریه حکمرانی خوب، تضاد و تعارضی با ارزشهای نظام جمهوری اسلامی ندارد و میتوان از آن برای ایجاد نظامی کارآمدتر و سالم تر بهره گرفت.
زاهد غفاری هاشجین - ایوب نیکو نهاد (۱۳۹۹) - روش تحلیل آینده نگارانه مارتالیزلی.	تحلیل متن و اثبات گزاره های بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.	یافته های پژوهش نشان می دهد که انقلاب اسلامی در بیانیه گام دوم با آینده ای روشن ترسیم شده ، آینده

<p>ای که در آن میزان توفیقات انقلاب اسلامی در هر دو ساحت مادی و معنوی رو به افزایش است.</p>		
<p>یافته های پژوهش حاکی از آن است که انقلاب اسلامی به جهت برخورداری از ماهیت دینی، ظرفیت های تمدنی، بصیرت مردمی، وجود شخصیت های سیاسی- مذهبی راهبر، گامهای موثری در مسیر تمدن سازی نوین، متناسب با ساخت و بافت ذهنی و عینی اسلام و ایران برداشته است.</p>	<p>آینده پژوهی در باب انقلاب اسلامی.</p>	<p>رحمت عباس تبار مقری (۱۴۰۰) - روش کیفی با رویکرد آینده پژوهی.</p>
<p>یافته های این تحقیق از دیدگاه امام خامنه ای عبارتند از: ایمان - عقلانیت- عدالت اجتماعی - ساده زیستی - مسئولیت پذیری- مشورت پذیری و اصلاح الگوی مصرف می باشند.</p>	<p>واکاوی سبک زندگی مدیران در حکمرانی اسلامی .</p>	<p>اصغر رجیبی ده برزوئی - محمد بیدگلی (۱۴۰۱) - روش کیفی با رویکرد توصیفی - تحلیلی.</p>
<p>یافته های این پژوهش حاکی از آن است که الگوی اسلامی ایرانی از حکمرانی مطلوب بر پایه بنیانهای مفهومی و مقولات محوری همچون «تضمین سعادت دنیوی و اخروی افراد جامعه»، «نقد نگرش تک ساحتی به انسان در الگوی حکمرانی خوب پارادایم غربی»، «حاکمیت خوانش اسلام فقهائستی روزآمد و خردگرا» و «لزوم تحقق الگوی دینی از مردم سالاری» استوار است.</p>	<p>تلاش برای پیاده سازی الگویی کارآمد از حکمرانی مبتنی بر فرهنگ سیاسی اسلامی - ایرانی و ارزشهای بومی.</p>	<p>محمد محمودی کیا (۱۴۰۱) - روش پژوهش داده بنیاد - فرا ترکیب.</p>

۴ . مفاهیم و واژگان

۴ . ۱ . آینده پژوهی

آینده پژوهی به عنوان علمی کاربردی و ضروری به طور ناخود آگاه در ذهن هر اندیشمند و یا هر فردی که به برنامه ریزی توجه ویژه داشته باشد ، وجود دارد. خلق سناریوی مطلوب در آینده پژوهی، محصول چهار عامل روندها، رویدادها، تصاویر و اقدام هاست. آینده پژوهی علاوه بر تفکر و دیدگاه غرب و شرق اهمیت دارد ، بلکه در دیدگاه دین اسلام نیز در قالبهای مختلفی همچون عاقبت اندیشی و آخرت گرایی مورد اهمیت و توجه قرار گرفته است (برومند و دیگران ، ۱۳۹۶ : ۲). تعاریف متعددی از پیشران در ادبیات آینده پژوهی ارائه شده است. گوردون^۲ نیروهای تغییری را که در پس روند وجود دارند و معمولاً عوامل پیش برنده ی تغییر به شمار میروند، پیشران تعریف کرده است . فرهنگ عبارات آینده پژوهی، پیشران را اصطلاحی کلی میداند که برای اشاره به هر نیروی تغییرساز، که باعث تحول آینده، تأثیر بر آن و شکل دادن به آن میشوند، مورد استفاده قرار میگیرد. این تغییر میتواند به وسیله اشخاص، نهادها یا حتی شرایط ایجاد شود. نیروهای پیشران، عوامل، فرآیندها، نیروها و عدم قطعیت هایی هستند که تغییرات را در محیط های مختلف اقتصادی، سیاسی، فناورانه و ... ایجاد میکنند و به پیش میرانند. تأثیراتی که این نیروهای پیشران ایجاد میکنند، در بافتهای گوناگون و برای ذینفعان متعدد، معنا و مفهوم متفاوتی پیدا میکنند و حاوی فرصتها و تهدیدهای جدی هستند.(اخوان کاظمی و نیکو نهاد ، ۱۳۹۷ : ۱۶).

۴ . ۲ . گفتمان لاکلاو و موفه

مهمترین ویژگی رویکرد لاکلاو و موفه که مزیت آن نسبت به رویکرد تحلیل انتقادی و روانشناسی محسوب میشود، عبارت از سه نکته است: ۱ - گفتمان نقش سازنده دارد و یک جریان دامنه دار است و صرف ساخته و خلق نشده است که محدود باشد. ۲ - گفتمان بیشتر انتزاعی است . به موضوعات نظری و غیر شخصی شده می پردازد، تا موضوعات روزمره. ۳ - گفتمان هم به ثبات می پردازد و هم به تغییر. هدف نظریه گفتمان فهم امر اجتماعی به مثابه برساختی اجتماعی است . لذا لاکلاو و موفه برای درک معنا و چگونگی تفاوت و دگرگونی معانی در گفتمانها می نویسند: ما مفصل بندی را هرگونه عملی به شمار خواهیم آورد که رابطه ای را میان مولفه ها تثبیت میکند، به

1 . trand study

2 . Gordown

نحوی که هویت‌شان در نتیجه عمل مفصل‌بندی دستخوش تغییر شود. لاکلاو و موفه کلیه حالت‌های ممکن را که گفتمان طرد می‌کند، میدان‌گفتمان می‌نامند. میدان‌گفتمان مخزنی است برای نگهداری مازاد معنای تولید شده به وسیله عمل مفصل‌بندی، یعنی طرد معنایی که هر نشانه در سایر گفتمانها داشته است به وسیله یک گفتمان خاص به منظور خلق یک واحد معنایی، یعنی هر آنچه که میتواند به گفتمان کمک کند، ممکن است در میدان‌گفتمان قرارگیرد اما در حال حاضر موضوع گفتگو در درون گفتمان نیست. در نظریه گفتمان آن عناصری را که به روی انتصاب معانی گوناگون بازند دالها سیال می‌نامند، دالهای سیال نشانه‌هایی هستند که گفتمانهای مختلف تلاش میکنند به روش خاص خودشان به آنها معنا ببخشند، گره‌گاهها دالهای سیال اند اما گره‌گاه به نقطه بلورینه شده درون یک گفتمان خاص اطلاق میشود (یورگنسن، ۱۳۹۱: ۶۱).

۳.۴. حکمرانی مطلوب

بانک جهانی در سال ۱۹۸۹ میلادی نخستین بار حکمرانی خوب را به عنوان ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی قابل اعتماد و نظام اداری پاسخگو تعریف کرد. به علاوه صندوق بین‌المللی پول نیز با نگاهی معطوف به توسعه حکمرانی خوب را به نتایج بهتر توسعه تعریف کرده است. این سازمان در تعریف حکمرانی خوب، آن را شامل مکانیزم‌ها، فرایندها و نهادهایی میداند که به واسطه آن نهادها، شهروندان و گروهها منافع خود را دنبال میکنند؛ حقوق قانونی خود را اجرا می‌کنند؛ تعهداتشان را برآورده می‌سازند و تفاوتشان را تعدیل میکنند. حکمرانی مطلوب دارای شاخصهایی است که در میان اندیشمندان مختلف به شکل‌های متفاوتی ارائه شده‌اند. ویس^۱ در مقاله خود با عنوان حکمرانی خوب و حکمرانی جهانی و نیز دیگرانی مانند تیلور^۲ و موبیوس^۳ شاخص‌هایی برای حکمرانی خوب ارائه کرده‌اند. آنان مشارکت جویی، اجماع‌گرایی، شفافیت، قانونگرایی، عدالت جویی، اثربخشی و کارآمدی، و نیز توجه به درخواستهای مردم را به عنوان شاخصهای حکمرانی خوب ذکر کرده‌اند. هاتر^۴ و انورشاه^۵ نیز ویژگی‌هایی را برای حکمرانی خوب ذکر میکنند که عبارت‌اند از مشارکت شهروندان، دولت محوری، توسعه اجتماعی و مدیریت اقتصادی (مرشدی زاد، ۱۳۹۶: ۱۲۷).

---

1. Vaecs
2. Taellor
3. Mobeuos
4. Hateer
5. Anvea Shah

۴.۴. تمدن نوین اسلامی

تمدن در زبان انگلیسی "civilization" و در عربی حضاره خوانده میشود و در لغت به معنای شهرنشینی و از ریشه مدینه و مدنیت گرفته شده و به عبارت دیگر متخلق شدن به شهرنشینی یا خوی و خصلت شهرنشینی به خود گرفتن می باشد. تمدن محصول باورها، نگرشها، احساسات و رفتارهای انسان است. محصولی که از ترکیب دو دسته عوامل سخت افزاری و نرم افزاری ایجاد می شود، مولفه های سخت افزاری ناظر بر شکل گیری و تکامل هویت مادی و کالبدی تمدن " وجوه آشکار" هستند که برای ناظر خارجی به صورت محدود قابل مشاهده است، درحالی که مولفه های نرم افزاری ناظر بر هویت معنوی و درونی و زیر ساخت فکری تمدن است (شرفی و عبدالملکی ، ۱۴۰۰ : ۴). نظریه تمدن نوین اسلامی یک تولید ایرانی و نظریه ای بومی اسلامی در بستر و آغوش ایرانی است. در واقع ارائه و طرح مقام معظم رهبری (مدظله) با گفتمان تمدن نوین و الگوی اسلامی- ایرانی نیز در تبیین این ضرورت و مبتنی بر نظریه تمدنی اسلام است. نظریه تمدن نوین اسلامی فضایی از کنش گفتمانی است که در صدد است قرائتی نوین از اسلام ناب محمدی برای رفع فاصله بین رسالت نبوی(ص) و فرجام خواهی مهدوی(عج) است به عبارتی تمدن اولیه نبوی را در بستر تمدن علوی به فرجام تاریخ بشر در تمدن مهدوی متصل نماید(شرفی و عبدالملکی ، ۱۴۰۰ : ۶).

۵. چهارچوب نظری

آینده پژوهی به عنوان علمی کاربردی و ضروری به طور ناخود آگاه در ذهن هر اندیشمند و یا هر فردی که به برنامه ریزی توجه ویژه داشته باشد ، وجود دارد. آینده پژوهی علاوه بر تفکر و دیدگاه غرب و شرق اهمیت دارد ، بلکه در دیدگاه دین اسلام نیز در قالبهای مختلفی همچون عاقبت اندیشی و اخرت گرایی مورد اهمیت و توجه قرار گرفته است (برومند و دیگران ، ۱۳۹۶ : ۲). هدف اصلی آینده پژوهان ترسیم آینده ای مطلوب بر اساس ارزشهای جامعه است . لذا در صورتی که کشور ، سازمان ، ملت و تمدنی تصویر و تحلیلی از آینده نداشته باشد بلاشک محکوم به شکست است (غفاری هاشجین و نیکو نهاد ، ۱۳۹۹ : ۴۸۸). خلق سناریوی مطلوب در آینده پژوهی، محصول چهار عامل روندها، رویدادها، تصاویر و اقدام هاست. حکمرانی مطلوب اسلامی به عنوان شاخص حکمرانی، فرایندی است که محصول روندهای گذار جوامع در جهت دستیابی به شکل حکومت مطلوب بوده است. پیروزی انقلاب اسلامی، نقطه عطف روندها و رویدادهای حرکت به سوی شکل گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی است؛ چراکه با تدوین قانون اساسی و پیش بینی شاخصه هایی که ذکر شدند، زمینه های دستیابی به هدف در جامعه ایران نهادینه شده

است. در اسناد بالادستی نظام، مانند سند چشم‌انداز توسعه افق ۱۴۰۴ نیز بر موقعیت ایران به عنوان جامعه توسعه یافته صحنه گذاشته شده، و اقدام‌های متعدد و مثبتی طی چهل سال گذشته برای دستیابی به این مهم در دولتهای مختلف انجام شده است. همان‌طور که ایران از پیش تازان مشروطه‌خواهی در خاورمیانه و جهان اسلام بوده، در آینده نه چندان دور از اولین کشورهایی در منطقه خواهد بود که با بهره‌گیری از الگوی اسلامی و ایرانی خود، مدل و نظریه جدیدی از توسعه‌یافتگی (شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی) سیاسی ارائه خواهد داد. تحلیل و تبیین پیشرانها و اقدامات موجود نویددهنده این امر مهم خواهد بود (اخوان کاظمی و نیکو نهاد، ۱۳۹۷: ۳۶).

نظریه تمدن نوین اسلامی - ایرانی یک تولید ایرانی و نظریه‌ای بومی اسلامی در بستر و آغوش ایرانی است. در واقع ارائه و طرح مقام معظم رهبری (مدظله) با گفتمان تمدن نوین و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت نیز در تبیین این ضرورت و مبتنی بر نظریه تمدنی اسلام است که دارای چهار بنیاد اساسی است: ۱ - بنیاد فلسفی و عقلی: اینکه منطقا و عقلا در اسلام امکان ایجاد تمدن وجود دارد. و اسلام به دنبال تاسیس و تکامل تمدن بر اساس فلسفه رسالت نبوی است. ۲ - بنیاد وحیانی: فلسفه خلقت انسان رسیدن به کمال و قرب الهی است و هدایت درونی و بیرونی الهی در ساخت تمدن و پیمون راه کمال شامل حال نوع بشر شده است. ۳ - بنیاد اجتماعی و سیاسی: اینکه افراد مومن و مسلمانان خصوصا نسل جدید و انقلابی به دنبال ساخت تمدن دلخواه خود با آموزه‌های دینی و احیای شریعت اسلامی در مدل‌های توسعه و پیشرفت هستند. ۴ - وجه ممیزه تمدن ایرانی عشق به اهل بیت(ع) و دوستی با دوستان اهل بیت(ع) و دشمنی با دشمنان اهل بیت(ع) در فجام مهدیت است. در سابقه تمدنی جهان اسلام علیرغم چالش‌ها و انحرافات کلی، دو تجربه تمدنی مشاهده می‌شود؛ یکی تفکر و تجربه تمدن نبوی و یا مدینه‌النبی و دیگر تفکر و تجربه تمدن علوی. انقلاب اسلامی رهبران، ارکان و نهادهای انقلابی پیشران و کنش‌گران اصلی تمدن نوین اسلامی محسوب می‌شوند. این سبک از تمدن‌سازی به جای تاکید بر ابعاد سخت‌افزاری تمدن بر تاثیر مولفه‌های نرم‌افزاری در تمدن‌سازی پایبند است، بر این قاعده اصلی که "زمین خدا هیچگاه بدون ولی نمی‌ماند" در کانون نرم‌افزاری این اندیشه تمدنی؛ معصومیت محوری اولیه و ولایت محوری متاخر قرار دارد که در بر ساخت تمدن به مفهوم عام و تمدن نوین اسلامی به مفهوم خاص دلالت دارد. گفتمان نظریه تمدن نوین اسلامی فضایی از کنش‌گفتمانی است که در صدد است قرائتی نوین از اسلام ناب محمدی برای رفع فاصله بین رسالت نبوی(ص) و فرجام‌خواهی مهدوی(عج) است به عبارتی تمدن اولیه نبوی را در بستر تمدن علوی به فرجام تاریخ بشر در تمدن مهدوی متصل نماید(شرفی و عبدالملکی، ۱۴۰۰: ۶).

مهمترین ویژگی رویکرد نظری لاکلاو و موفه^۱ که مزیت آن نسبت به رویکرد تحلیل انتقادی و روانشناسی محسوب میشود، عبارت از سه نکته است: ۱ - گفتمان نقش سازنده دارد و یک جریان دامنه دار است و صرف ساخته و خلق نشده است که محدود باشد. ۲ - گفتمان بیشتر انتزاعی است . به موضوعات نظری و غیر شخصی شده می پردازد، تا موضوعات روزمره. ۳ - گفتمان هم به ثبات می پردازد و هم به تغییر. هدف نظریه گفتمان فهم امر اجتماعی به مثابه برساختی اجتماعی است. لذا لاکلاو و موفه برای درک معنا و چگونگی تفاوت و دگرگونی معانی در گفتمانها می نویسند: ما مفصل بندی را هرگونه عملی به شمار خواهیم آورد که رابطه ای را میان مولفه ها تثبیت میکند، به نحوی که هویت شان در نتیجه عمل مفصل بندی دستخوش تغییر شود. آن کلیت ساختاریافته ناشی از عمل مفصل بندی را گفتمان خواهیم خواند. مولفه مبتنی بر تفاوت را تا زمانی که در قالب یک گفتمان مفصل بندی شده باشند بعد خواهیم نامید. در مقابل هر تفاوتی را که به شکل گفتمانی مفصل بندی نشده باشد عنصر نام خواهیم نهاد . مطابق این تعریف؛ گفتمان تمدنی رهبری شبکه ای از معانی بهم مرتبط را حول قلمرو مفهومی انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، کشور اسلامی، جهان اسلام بوجود می آورد. به این معنا می توانیم از یک گفتمان صحبت کنیم. لذا از آنجا که گفتمان را ثبت معنا درون یک قلمرو خاص تعریف کرده اند. یک گفتمان از طریق ثبت نسبی معنا حول گره گاه های خاصی شکل می گیرد، گره گاه ها نشانه ممتازی است که سایر نشانه ها حول آن منظم میشوند، سایر نشانه ها معنای خود را از رابطه شان با گره گاهها اخذ میکنند(لاکلاو و موفه ، ۱۹۵۸ : ۱۰۹ - ۱۱۳).

۶. گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی و بیانیه ی گام دوم انقلاب

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی که از سوی رهبر معظم انقلاب دومین مرحله خودسازی، جامعه پردازی و تمدن سازی معرفتی گردیده به راهبردهای روشنی چون شناخت درست گذشته و سرگذشت انقلاب، تکیه بر دستاوردها، درک شرایط و مقتضیات کنونی، توجه به جوانان به عنوان محور تحقق نظام پیشرفته اسلامی، امید و نگاه خوش بینانه به آینده، اشاره داشته و سرفصلهای متعددی نظیر علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن و سبک زندگی را محورهای اصلی و حوزه اثرگذاری در دوران جدید معرفتی نموده و حرکت در مسیر آنها را ملازم فعالیت و تلاش رسانه ای دانسته اند. خطوط اصلی حرکت نظام در مسیر آینده در متن بیانیه گام دوم انقلاب، به نحو روشن،

دقیق و موجزی با تکیه بر مبانی نظام و تجارب چهار دهه عمر انقلاب، توسط رهبری، در جایگاه عالیترین مقام سیاسی، تدوین گردیده است. لذا باید سازوکارهای اجرایی نمودن و تحقق آن نیز به نحو دقیق و عالمانه ای فراهم گردد. کشف و برجسته سازی نقاط کلیدی آن از جمله اولویت‌هایی است که میتواند توجه سیاستگذاران را در عرصه‌های مختلف به خود جلب کرده و زمینه ورود آن به این حوزه را فراهم آورد. گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی از جمله ابزارهایی است که برای بهبود بخشیدن به عملکرد سیستم‌های مدیریتی و سیاسی در نظر گرفته شده است (کریمی و دیگران ، ۱۴۰۱ : ۱۹).

۷. گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی و تمدن نوین اسلامی - ایرانی

تمدن نوین اسلامی - ایرانی به عنوان وضعیتی آرمانی که باید بدان دست یافت، نیازمند طراحی به گونه‌ای است که کمترین فساد، بی‌مبالاتی و قانون‌گریزی و... در آن راه داشته باشد.

۱.۷. مقوله‌ی محوری تبیین‌کننده سیمای جامعه آرمانی مورد انتظار از گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی

حکمرانی مطلوب و شایسته از نظرگاه اسلام روشی حکومتی است که بر وجود حق متقابل میان حاکم و مردم تأکید داشته و با عنایت به حجیت عقل به عنوان یکی از مبادی معرفت دینی، هر دستاورد عقلی در زمینه حکمرانی نیز مورد پذیرش دین قرار دارد. هرچند برخی از مؤلفه‌های حکمرانی مطلوب از حیث تجربه تاریخی در شیوه حکمرانی صدر اسلام وجود نداشته است، ولی به علت انطباق آن با عقل و فطرت بشری، مورد شناسایی قرار میگیرد. نهایتاً مقصود از حکمرانی مطلوب فراهم آوردن کلیه ابزارها و الزامات تحقق شیوه‌های از حکومت داری است که مانع از ایجاد فساد، تبعیض، ایجاد فرصت‌های ویژه خواری، استبداد و خودکامگی و نیز پاسخگویی در برابر مردمان جامعه خود باشد و همه این ویژگیها برای تضمین سعادت دنیوی و اخروی افراد جامعه است که مقوله محوری تبیین‌کننده سیمای جامعه آرمانی مورد انتظار از حکمرانی مطلوب را شکل میدهد. حکومت مهدوی به عنوان نمونه آرمانی از گفتمان حکمرانی مطلوب در اندیشه اسلامی با هدف برپایی عدل، و تحقق جامعه‌ای متعالی طرح شده است (محمودی کیا ، ۱۴۰۱ : ۷۹).

۲.۷. مقوله محوری تبیین‌کننده چالشهای تحقق گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی

توجه و اهتمام گفتمان حکمرانی مطلوب به اهداف انسان‌گرایانه مادی و غفلت آن از اهداف و غایات فرامادی انسان، چالشهایی را برای کاربست کامل آن در جوامع اسلامی فراهم آورده است.

همچنین با توجه به عقل مدار بودن اصول و مفروضات حکمرانی مطلوب در خوانش غربی آن، چالش ثبات و تغییر در احکام عقلی و مسئله اعتبار آن مطرح میشود. مقوله چالش زای دیگر در این رابطه، موانع ساختاری در سازمان اداری کشور یا همان دولت است. برای این منظور لازم است در عرصه هایی که تقابلی میان مؤلفه های حکمرانی مطلوب با شاخصه های فرهنگ سیاسی پیش می آید، نسبت به ترمیم و بهبود فرهنگ سیاسی جامعه اقدام نمود. مقوله محوری تبیین کننده وضعیت چالش را میتوان تک ساحتی نگریستن الگوی حکمرانی مطلوب مورد نظر پارادایم غرب به انسان و ضعف و نارسایی در فرهنگ سیاسی داخلی عنوان کرد (همان).

۳.۷. مقوله ی محوری تبیین کننده ظرفیت های گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را می توان مهمترین ظرفیت برای تحقق الگویی از حکمرانی مطلوب دانست. این سند بنیادین نظام سیاسی با تکیه بر مؤلفه هایی چون سازوکارهای تعدیل قدرت در ساختار نظام سیاسی کشور از طریق استقرار نوعی مکانیسم توزان قدرت میان قوای سه گانه کشور مانع از تمرکز قدرت در ساختار سیاسی کشور شده است. قانون اساسی محصول نوعی اندیشگی اسلامی است که آرمانگرایی اسلامی را با واقع بینی تلفیق نموده و محصول نوعی خوانش از اسلام فقهاتی روزآمد است که مقتضیات زمان و مکان را در اجتهاد و فهم خود از دین لحاظ کرده است. این ویژگی موجب شده است تا ظرفیت قابل توجهی برای تعقیب ساخت الگویی از حکمرانی مطلوب در کشور فراهم آید. از این منظر، مقوله محوری تبیین کننده در این بخش، حاکمیت خوانش اسلام فقهاتی روزآمد در ایران است (همان، ۸۰).

۴.۷. مقوله محوری تبیین کننده راه حل ها

برای تحقق گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی : یکی از راه حلها برای برون رفت از وضعیت چالش، گذار از فردگرایی به اجتماع گرایی از طریق تقویت جامعه مدنی در کشور است. بر این اساس هرچه جامعه مدنی پویاتر و مسئولیت پذیرتر باشد و کنش فعالانه ای را در قبال جامعه و حکومت در پیش گیرد، بیشتر میتوان نسبت به جبران آثار سوء ناشی از برخی ابعاد فاسد فرهنگ سیاسی اقدام نمود و مانع از تمرکزگرایی در ساختار سیاسی اداری کشور شد. درواقع مقوله محوری در این باب تحقق الگوی مردم سالاری دینی است که علاوه بر اصلاح جنبه های سلبی فردگرایی، زمینه مطلوبی را نیز برای اجتماع گرایی در عرصه حیات بشری را فراهم می آورد (همان، ۸۰).

۸. چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در سایه‌ی گفتمان حکمرانی مطلوب اسلامی برای شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی

چشم‌انداز در لغت بیانگر نمایی از آینده است و به عبارتی، تصویر مطلوب و آرمانی و دست‌یافتنی جامعه در افق زمانی معین که متناسب با مبانی ارزشی و آرمانهای نظام و مردم تعیین می‌گردد. از این رو نظام جمهوری اسلامی ایران پس از سالها اجرای برنامه‌های پنج‌ساله و کسب تجربیات متعدد از اصول مملکت‌داری و عبور از تهدیدات داخلی و بین‌المللی، و در راستای گام نهادن در مسیر تمدن نوین اسلامی - ایرانی، دست به تدوین سند چشم‌انداز در افق ۲۰ساله تا سال ۱۴۰۴ نموده است. فلذا هدف غایی و نهایی جمهوری اسلامی دستیابی و رسیدن به تمدن نوین، با استفاده از اصول و ارکان اصیل اسلامی است. کما اینکه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، این آینده قطعی را این‌گونه تبیین فرمودند: ملت ایران، به فضل پروردگار، با هدایت الهی، با کمک‌های معنوی غیبی و با ادعیه زاکیه و هدایت‌های معنوی ولی‌الله اعظم خواهد توانست تمدن اسلامی را بار دیگر در عالم سربلند کند و کاخ با عظمت تمدن اسلامی را بر افراشته نماید. جوانان خودشان را برای این حرکت عظیم آماده کنند. بطور کلی فرایند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی پنج مرحله ذیل را طی خواهد نمود: ۱ - ایجاد انقلاب اسلامی که پر هیجان‌ترین مرحله است. ۲ - شکل دادن نظام اسلامی یعنی هندسه عمومی جامعه. ۳ - ایجاد دولت اسلامی، دولت به معنای مجموعه کارگزاران حکومت. ۴ - ایجاد کشور اسلامی که مرحله تبلور نظام اسلامی است. ۵ - پدید آوردن دنیای اسلامی (تمدن اسلامی) که پس از شکل‌گیری کشور اسلامی (به عنوان الگو) تحقق می‌یابد (تبار مقری، ۱۴۰۰: ۱۰).

شکل ۱ - فرایند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی

۹. مولفه های تمدن ساز در ایران برای شکل گیری تمدن نوین اسلامی - ایرانی:

۹.۱. بومی سازی پیشرفت و توسعه

یکی از مولفه های موکد سند چشم انداز افق ۱۴۰۴ ایران توجه به رشد و توسعه و پیشرفت در راستای اعتلای ایران اسلامی در سطح منطقه و جهان است. آنچه که در این میان از اهمیت بسزایی برخوردار است، بهره گیری از دانش و توان بومی و ملی ایران در مسیر تعالی بخشی و تمدن سازی است. حضرت آیت الله خامنه ای در این زمینه می فرمایند: هدف عمده عبارت است از ساختن کشوری نمونه که در آن، رفاه مادی همراه با عدالت اجتماعی و توأم با روحیه و آرمان انقلابی با برخورداری از ارزشهای اخلاقی اسلام تامین شود. به تعبیر ایشان، پیشرفت و توسعه در یک نظام اسلامی دارای یک سری ساز و برگهای منحصر به فردی هست که اهم آنها عبارتند از: تحرک و کار و تلاش پیگیر - عزم راسخ - امیدواری نسبت به دستیابی به هدف - صبر و مقاومت - برنامه ریزی - هشیاری و آمادگی برای مواجهه با مشکلات. (آیت الله خامنه ای ۱۹ / ۰۷ / ۱۳۹۱) (تبار مقری ، ۱۴۰۰ : ۱۴).

۹.۲. ادامه راه و خط امام خمینی (ره)

از خطوط روشن ایران اسلامی از انقلاب تاکنون خط هدایت گر امام خمینی (ره) است. عمل به سیره علمی و عملی امام خمینی (ره) چراغ روشن آینده ایران اسلامی است. بنابراین تحقق تمدن نوین اسلامی تنها با حرکت در راه امام (ره) که همان راه اسلام است امکان پذیر می باشد. راه امام راه ایمان و راه عدالت و راه پیشرفت مادی و راه عزت است. ما پیمان بسته ایم که این راه را ادامه دهیم و به توفیق الهی ادامه خواهیم داد (آیت الله خامنه ای ۲۱ / ۰۸ / ۱۳۶۸) (همان : ۱۵).

۹.۳. تدوین فرهنگ نوین اسلامی

در راستای تحقق تمدن نوین اسلامی تدوین فرهنگ نوین از جایگاه ویژه ای برخوردار است. اصیل ترین بن مایه های فرهنگ نوین اسلامی خردورزی، اخلاق و حقوق است. البته تدوین فرهنگ نوین دارای الزاماتی نیز می باشد، از قبیل: داشتن ایمان، مکتب و ایدئولوژی ، پرهیز از تقلید از غرب، پرهیز از سطحی گری و سکولاریزم پنهان، خدمت به مردم که در واقع گفتمان اصلی دولت اسلامی نیز می باشد(آیت الله خامنه ای ۰۴ / ۰۶ / ۱۳۹۲). (همان : ۱۵).

۹. ۴. حفظ ارکان انقلاب اسلامی

بر اساس رهیافت آینده پژوهی تحقق آینده محتمل و مطلوب در گرو توجه و کنکاش در گذشته و پیشرانهای آن است. بنابراین رمز تداوم، استمرار و تحقق آینده انقلاب اسلامی مبتنی بر حفظ و تحقق ارکان اساسی انقلاب اسلامی، یعنی عدالت، استقلال، آزادی و معنویت اسلامی می باشد. به تعبیر شهید مرتضی مطهری انقلاب به شرطی در آینده محفوظ خواهد ماند و به شرطی تداوم پیدا خواهد کرد که قطعاً و حتماً مسیر عدالت خواهی را برای همیشه ادامه بدهد. یعنی دولتهای آینده واقعا و عملاً در مسیر عدالت اسلامی گام بردارند (همان: ۱۵).

۹. ۵. مبارزه برای استقلال و عدم وابستگی

در تمدن نوین اسلامی و آینده ایران اسلامی، هیچگونه وابستگی در هیچ زمینه ای پذیرفته نبوده و باید تلاش نمود تا خود و ملت‌های جهان را از سیطره استکبار جهانی نجات داد. راز حفظ استقلال و رفع وابستگی و افزایش اعتلای تمدن اسلامی ایران، تلاش برای رشد اقتدار ملی است. در یک صورت نظام جمهوری اسلامی می تواند خود را به طور کامل از خطر و آسیب دشمن مصون نگه دارد و آن وقتی است که با اقتدار خویش آنها را مایوس کند. روزی که جمهوری اسلامی با اثبات اقتدار سیاسی و اقتصادی خود و با اثبات قدرت ادامه زندگی، دشمن را مایوس کرد، می توان اطمینان داشت که دشمن از توطئه دست خواهد کشید. (آیت الله خامنه ای ۰۴ / ۰۳ / ۱۳۹۳). (همان: ۱۷).

۹. ۶. زمینه سازی ظهور حضرت مهدی (عج)

غایت تمدن سازی انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران، اتصال انقلاب اسلامی به قیام بقیه الله (عج) و نهضت مهدوی است. مسئولان ما بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست، انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچم داری حضرت حجت است که خداوند بر همه مسلمانان و جهانیان منت نهد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار دهد. البته این طور نیست که حالا که منتظر ظهور امام زمان (عج) هستیم پس دیگر در خانه هایمان تسبیح را در دست بگیریم و بگوئیم عجل علی فرجه، عجل با کار شما باید تعجیل شود، شما باید زمینه را فراهم کنید برای آمدن او. حضرت آیت الله خامنه ای نیز انقلاب اسلامی ایران را زمینه ساز ظهور و نهضت امام زمان (عج) دانسته و هندسه جدید زندگی آینده نظام اسلامی ایران را در چارچوب تفکر مهدوی میسر می داند، و این نیز با تلاش و انتظار محقق خواهد شد. (آیت الله خامنه ای ۰۶ / ۱۱ / ۱۳۷۱). (همان: ۱۷).

۹ . ۷ . حفظ وحدت

به تصریح آیه "واعتصوا بحبل الله جميعا و لا تفرقوا"، نظام اسلامی ایران در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی، بر حفظ وحدت نظری و عملی در اصول و فروع دین و سیاست تاکید فراوان داشته و راه ایستادگی در مقابل دشمنان را نیز در عمل به همین نکته می داند. شما اگر متحد باشید، شما اگر این روحیه استحکامی را که انقلاب به ملت ما داد نگه دارید، لا یضرکم کیدهم شیئا هرگز دشمنی آنها به شما اثری نخواهد توانست به ملت ایران آسیبی وارد کند (همان: ۱۷).

۹ . ۸ . ایجاد هویت دینی - اسلامی

ایجاد هویت دینی - اسلامی تنها از طریق افزایش و تقویت تقوا و معنویت اسلامی امکان پذیر است. تحول معنوی مهمترین قدم برای ایجاد تمدن نوین اسلامی است. حضرت آیت الله خامنه ای در تبیین این موضوع می فرمایند: اولین و مهمترین کاری که پیش روی ما قرار دارد، تحول معنوی و روحی انسانهاست. ما متاثر از تربیت طولانی غیر اسلامی هستیم. آنچه که هیجان عظیم انقلاب و دوران جنگ انجام داد، البته معجزه بود، اما تا این پدیده عمق پیدا نکند تا وقتی که اعماق و ضمائر را متحول نماید کار زیادی لازم است. (آیت الله خامنه ای ۱۴ / ۰۳ / ۱۳۹۳). (همان : ۱۹).

۹ . ۹ . تاکید بر نخبگی و شایسته سالاری

توجه به معیار لیاقت، توان و شایستگی، و بکار گیری نیروهای مومن و متعهد، تاکتیک تحقق تمدن نوین در یک نظام اسلامی است. بدین جهت دین اسلام برای تولید کنندگان فکر، اندیشه و هنر، و متخصصان دلسوز و با ایمان ارزش فراوان قائل است. لذا در تمدن نوین اسلامی نخبگان از جایگاه والایی برخوردارند. حضرت امام (ره) در این زمینه می فرماید: وقتی ما می توانیم به آینده کشور و آینده سازان امید وار شویم که به آنان در مسائل گوناگون بها دهیم (همان : ۱۹).

۹ . ۱۰ . دانش محوری

در نظام آینده ایران اسلامی و تمدن نوین اسلامی علم و دانش و دانشگاه و دانشجو محور همه تحول، توسعه و پیشرفت هستند. حضرت آیت الله خامنه ای در تبیین نقش جوان دانشجو در تمدن سازی آینده ایران اسلامی، ویژگی هایی بر می شمرد که او را در تراز انقلاب اسلامی قرار می دهد. مانند: مومن و متعهد به فرهنگ اسلامی، پایبند به تعلقات خانوادگی، دارای ایمان، دارای اعتماد به نفس، امیدوار، خوش روحیه، شجاع، دارای روحیه آینده نگر، دارای روحیه خدمت، پایبند به تعلقات

معنوی، پایبند به تعلقات میهنی، دارای بصیرت سیاسی. (ایت الله خامنه ای ۱۱ / ۰۴ / ۱۳۹۳). (همان : ۱۹).

۹. ۱۱. احیاء تفکر بسیجی و ایثارگری

در آینده ایران و نظام مبتنی بر تمدن نوین اسلامی، حاکمیت تفکر بسیجی در تمام عرصه ها، بسیار مورد تاکید است. ملتی که در خط اسلام ناب محمدی (ص) و مخالف با استکبار و پول پرستی و تجرگرایی و مقدس نمایی است، باید تمام افرادش بسیجی باشند و فنون نظامی و دفاعی لازم را بدانند (همان : ۲۰).

۹. ۱۲. مردم سالاری دینی

در تدوین و تحقق تمدن نوین در ایران اسلامی نیز به دو مقوله جمهوریت و اسلام به عنوان جسم و روح نظام اسلامی توجهی خاص شده است. حفظ، تقویت و پایبندی بر این دو اصل اساسی، موجب قوام و تعالی جمهوری اسلامی بوده و خواهد شد. انقلاب راه خود را، مسیر خود را با قدرت روز افزون تا امروز ادامه داده است و همه کسانی که با انگیزه های مختلف در درون این نظام قرار گرفته اند، خواسته یا ناخواسته، به توانایی های این نظام کمک کردند. این ظرفیت عظیم، ناشی از همین جمهوریت و اسلامیت است. از همین مردم سالاری دینی و اسلامی است. این است که این ظرفیت عظیم را به وجود آورده است. (ایت الله خامنه ای ۰۵ / ۰۸ / ۱۳۸۲). (همان : ۲۰).

جدول ۲ - شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری حضرت ایت الله امام خامنه ای^۱

مرحله نهایی		مرحله مقدماتی		
مرحله پنجم	مرحله چهارم	مرحله سوم	مرحله دوم	مرحله اول
ایجاد دنیای اسلامی	ایجاد کشور اسلامی	ایجاد دولت اسلامی	ایجاد نظام اسلامی	ایجاد انقلاب اسلامی
الگو و اسوه بودن مسلمانان عالم	مرحله ی تاللو و تشعشع نظام اسلامی	تشکیل مثنی و روش دولتمردان به گونه اسلامی	ایجاد هندسه عمومی جامعه	دگرگونی بنیادین و ساقط کردن نظام طاغوت

^۱ : ترسیم نگارنده ، منبع بیانات مقام معظم رهبری .

۱۰. جمع بندی

امت اسلامی با همه ی ابعاد خود در قالب ملتها و کشورها، باید به جایگاه تمدنی مطلوب قرآن دست یابد. شاخصه ی اصلی و عمومی این تمدن اسلامی بهره مندی انسانها از همه ی ظرفیت های مادی و معنوی ای است که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است. آرایش ظاهری این تمدن را در حکومت مردمی در قوانین برگرفته از قرآن، در اجتهاد و پاسخگویی به نیازهای نوبه نوی بشر، در پرهیز از تخریب و ارتجاع و نیز بدعت و التقاط، در ایجاد رفاه و ثروت عمومی، در استقرار عدالت، در خلاص شدن از اقتصاد مبتنی بر ویژه خواری و ربا و تکاثر، در گسترش اخلاق انسانی، در دفاع از مظلومان عالم، و در تلاش و کار و ابتکار، میتوان و باید مشاهده کرد. نگاه اجتهادی و عالمانه به عرصه های گوناگون، از علوم انسانی تا نظام تعلیم و تربیت رسمی، و از اقتصاد و بانکداری تا تولید فنی و فناوری، و از رسانه های مدرن تا هنر و سینما، و تا روابط بین الملل و غیره و غیره، همه از لوازم این تمدن سازی نوین اسلامی است. اگرچه در فرایند تمدن سازی همه ارکان مهم نظام و جامعه مردمی مسئول و سهیم هستند، اما در این میان مهمترین گروهها و نهادها که نسبت به دیگران نقش موثرتری دارند، عبارتند از: نخبگان، حوزه های علمی، دانشگاهها، رسانه ها، تریبون دارها، مدیران دانشگاهها، مدیران فرهنگی و تربیتی، برنامه ریزان آموزشی، تدوین کنندگان کتب درسی. گام موثر در راه رسیدن به حکومت مطلوب و متعالی اسلامی و تحقق تمدن نوین اسلامی - ایرانی، الگو سازی و قرار گرفتن در دایره محفوظ دین الهی و عمل بر اساس نقشه راه بیان و بنان و سیره معصومین (ع) برای تحقق جامعه و حکومت مهدوی است. بدون الگو گیری و الگو سازی، صرف تاسیس نظام اسلامی، ما را به تمدن نوین اسلامی نخواهد رساند. ما وقتی مملکتیمان اسلامی است وقتی می توانیم ادعا کنیم که جمهوری اسلامی داریم که تمام این معانی که در اسلام است تحقق پیدا کند.

منابع

الف) منابع فارسی

- قرآن کریم.
- اخوان کاظمی، مسعود و نیکونهاد، ایوب (۱۳۹۷)، شناسایی و تحلیل پیش رانهای توسعه سیاسی در ایران بعد از انقلاب اسلامی، سناریویی مطلوب برای آینده، فصلنامه پژوهش های سیاست، پاییز و زمستان، سال سوم، شماره چهاردهم.
- امامی، محمد و شاکری، حمید (۱۳۹۴)، حکمرانی خوب و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه ی پژوهش های حقوق تطبیقی، پاییز و زمستان، سال اول، شماره ۲.

- برومند ، احمد و داوری ، حامد و اخوان ، امیر ناصر (۱۳۹۶) ، آینده پژوهی خدمات فرهنگی معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی استان قدس رضوی ، فصلنامه آینده پژوهی مدیریت ، پاییز ، شماره ۱۱۰ .
- بزمی حاجی خواجه لو ، علی و طاهری ، عباس (۱۴۰۰) ، مبانی دولت اسلامی - ایرانی در اندیشه امام خامنه ای ، فصلنامه حکمرانی متعالی ، بهار ، شماره پنجم .
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری به نشانی : www.khamenei.ir
- جاسبی ، جواد و نفری ، ندا (۱۳۸۸) ، طراحی الگوی حکمرانی خوب بر پایه نظریه سیستم های باز ، فصلنامه علوم مدیریت ایران ، زمستان ، سال چهارم ، شماره ۱۶ .
- رجبی ده برزونی ، اصغر و بیدگلی ، محمد (۱۴۰۱) ، واکاوی مولفه های سبک زندگی مدیران در حکمرانی اسلامی از دیدگاه امام خامنه ای ، فصلنامه رهیافت های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی ، پاییز ، شماره هفتم .
- شریفی ، محمد و عبدالملکی ، هادی (۱۴۰۰) ، منظومه فکری و تمدن ساز مقام معظم رهبری در چهار دهه انقلاب اسلامی ، فصلنامه رهیافت های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی ، پاییز ، شماره ۳ .
- عباسی تبار مقری ، رحمت (۱۴۰۰) ، چشم انداز انقلاب اسلامی در تحقق تمدن نوین اسلامی - ایرانی ، فصلنامه علمی جامعه شناسی سیاسی انقلاب اسلامی ، بهار ، دوره دوم ، شماره ۱ ، پیاپی ۵ .
- غفاری هاشجین ، زاهد و نیکونهاد ، ایوب (۱۳۹۹) ، تحلیل آینده نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ، دو فصلنامه علمی دانش سیاسی ، پاییز و زمستان ، سال شانزدهم ، شماره دوم (پیاپی ۳۲) .
- کریمی ، مصطفی و نصرالهی کاسمانی ، اکبر و خیامی ، عبد الکریم (۱۴۰۱) ، دلالت های سیاست گذاری رسانه ، مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ، فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ ، پاییز ، سال دوم ، شماره هفتم ، شماره مسلسل ۷ .
- مرشدی زاده ، علی (۱۳۹۶) ، حکمرانی خوب ، حکمرانی مطلوب در تمدن نوین اسلامی ، دو فصلنامه آینده پژوهی ایران ، پاییز و زمستان ، سال دوم ، شماره سوم .
- محمودی کیا ، محمد (۱۴۰۱) ، نظریه ای برای فهم چپستی و چگونگی تحقق الگوی اسلامی ایرانی از حکمرانی مطلوب ، فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی ، تابستان ، سال دهم ، شماره ۲ (پیاپی ۲۲) .
- هاشمی ، سید محمود (۱۴۰۰) ، نقش استراتژی های مسئولیت اجتماعی در ارتقا عملکرد فرهنگی - اجتماعی شهرداری مبتنی بر نظریه ی نظام انقلابی ، دو فصلنامه ی علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی ، بهار و تابستان ، سال دهم ، شماره هفدهم .
- یورنگسن ، ماریان و فیلیپس ، لوفیز (۱۳۹۱) ، نظریه و روش در تحلیل گفتمان ، ترجمه ، هادی جلیلی ، تهران ، نشر نی .

ب) منابع انگلیسی

- Lalaou.Eand Miouffe . c (1985),Hejemony and socialist strategy. Towards a radical politics London : verse